

Rob Lubbersen

Kambodjas fana dröp av blod

När de röda khmererna den 17 april 1975 – för 35 år sedan – tågade in längs Phnom Penhs gator möttes de av en sprudlande glädjeyra. Men euforin varade inte länge, för ganska så snart började soldaterna – med sina kalasjnikovar – att driva befolkningen ut ur huvudstaden. De som inte ville, var för sjuka eller för svaga sköts ner. Det samma upprepades i landets alla städer.

Som skäl för tvångstömningen angav de röda khmererna fruktan för att USA:s bombningar av den kambodjanska landsbygden skulle utökas till städerna. Det handlade således om en räddningsoperation. Men evakueringen gick på tvärs med allt vad mänskligt medlidande heter. Tusenden dog pga utmattning, misshandling och avrättningarna. Kaoset var gigantiskt.

Det fanns emellertid ett – för omvärlden obegripligt – skäl till omänskligheten. Stadsbefolkningen, som soldaterna / bondeynglingarna i sina svarta pyjamas föste ut, var för dem fienden. För i det jordbrukande Kambodja hade staden i århundraden varit det dekadenta paradiset, som sög ut den hårt arbetande befolkningen på landsbygden. De röda khmererna hade i årtal också predikat att det förelåg en djup klyfta mellan ”det gamla folket” dvs de bybor som anslutit sig till revolutionen och städernas ”nya människor”, som sades vara fullkomligt ”opålitliga” och följaktligen i avsaknad av någon som helst rätt. Så de reella skälen för den hårdhanta utrymningen – har man medgett senare – var en kombination av en ideologisk betingad avsky och en rädsla för motstånd och kontrarevolution.

Planen att uppnå socialismen på 4 år

Även om städernas tömning var den första åtgärden, som de röda khmererna vidtog, förblev den ingalunda den enda. Man stoppade alla marknader, avskaffade pengarna och stängde samtliga tempel. På landsbygden inrättades nya kommuner och stora folkmatsalar. Samtidigt genomfördes systematiska avrättningar av folk från den gamla regimen.

Fast det som i framtiden skulle få de mest ödesdigra följderna för revolutionen var förhållandet till grannen Vietnam. Vietnameser, som sen hedenhös utgjort en del av södra Kambodjas befolkning, förföljdes och gränsen mot Vietnam förstärktes. Detta sista kan tyckas vara det mest oförväntade. För bägge länderna sa sig verka för socialismens uppbyggnad och för en strid mot den amerikanska imperialismen.

Men det fanns bland de röda khmererna en fruktan av att den mycket större och starkare grannen skulle föra taktpinnen (ledaren Pol Pot kallade Vietnam för ”arvfienden”). Dessa anti-vietnamesiska känslor nådde sin höjdpunkt under utförandet av ”Partiets fyraårsplan för att bygga socialismen på alla områden”.

Planen förutskickade att Kambodja skulle vara det mest socialistiska samhället i världen 1980. Det första påbudet i planen var att alla måste övergå till produktion av ris. Med inkomsterna därav skulle landet sedan i ett forcerat tempo industrialiseras. Men planen var alltigenom orealistisk. För ingenstans angavs det hur det konkret skulle gå till. Vad som sades var, att en ”rätt politisk medvetenhet” skulle sörja för att planen fullföljdes. Resultaten blev också ytterst magra. Och istället för att korrigeras det skedda – och utöva självkritik som var den dagliga plikten för varje röd khmer – sökte man efter syndabockar. Det blev vietnameser, de utbildade, 'agenter' för olika främmande makter och allehanda övriga fiender som ska ha saboterat fyraårsplanen. Man igångsatte eftersökningar i stor skala på förrädare i de egna

leden. Från att först ha utrymt städerna och därefter ha utrotat anhängare till den gamla regimen var nu turen kommen till de egna kamraterna.

Dödens fält under de röda khmererna

Den mentala och fysiska grymhet med vilken bekännelser avtvingades folk var ofattbart vidriga. En del revolutionärer, som varit aktiva i mer än tjugo år, erkände att de inte bara hade spionerat för Vietnam utan också för såväl USA som dess fiende Sovjetunionen. Det fanns många tillfällen att "hitta" KGB-agenter, för i den konflikt som hade uppkommit mellan Kina och Sovjetunionen valde den röda khmerledningen den kinesiska sidan. Allteftersom fyra-årsplanen gick i stå ökade inte enbart utrensningarna bland de egna utan anfällen mot det av Sovjetunionen stödda Vietnam blev allt vildare. I slutet på 1978 kom det hela till ett slut. Efter ett antal gränsskärmytslingar vidtog den vietnamesiska armén tillsammans med överhoppade röda khmerer ett anfall, som gjorde slut på det Demokratiska Kampuchea på några dagar. Slutresultatet av fyra års terrorvälde ska, enligt beräkningar, ha kostat en och en halv miljon kambodjaner livet. Det var 20 procent av landets dåvarande befolkning på 7 miljoner.

Familjemedlemmar, personliga vänner och politiska medarbetare liksom även en del offer har beskrivit den röda khmerledaren Pol Pot i välklingande ordalag. Han ska ha varit intelligent, vänlig, tålmodig, tillgiven, gästfri. Bilden är en idealistisk man med en stark rättfärdighetskänsla. Fast trots detta kom Pol Pot, efter en fyrtioårig gemensam strid med sin bäste kamrat Son Sen, till slut att låta mörda honom. Dessutom mördades även hans fru och nio barn. Så, vad drev inte bara Pol Pot utan hela den röda khmerrörelseledningen, inklusive naturligtvis Son Sen, till den politiska praktik de ådagalade?

Historiska skeenden förorsakas sällan av en enda orsak. Ledande personers karaktärer har helt visst sin betydelse, men även de formas under inflytande av sociala omständigheter. Kambodja har under århundraden varit ett land med en mycket sträng buddistisk kultur. Enkelhet, lydnad och det allmännas överhöghet framom individens rätt var de rådande levnadsnormerna. Häri låg naturligtvis en del av grunden för den auktoritära uppfattningen som de röda khmererna hade. Således att stalinistiska och maoistiska strömningar drog till sig de röda khmererna är inte så överraskande. Pol Pot – som 1946 hade gått in i det då förbjudna indokinesiska kommunistpartiet – anslöt sig 1952 till det staliniserade franska kommunistpartiet när han studerade i Paris. 1966 var han i Kina och var en glödande supporter för Mao Zedongs kulturrevolution. Det är ju mer än välkänt att i de stalinistiska och maoistiska kretsarna härskade helt andra än demokratiska och humanistiska värden. De röda khmerledarna genomgick således en skola där hallucinationer, storhets- och förföljelseteori ingick i den påbjudna födan.

En bombmatta med en sprängkraft av 183 atombomber

Så här i efterhand kan det tyckas något förunderligt att de röda khmererna nådde så långt som de gjorde. Men Kambodjas nutidshistoria förklarar en hel del. Prins Norodom Sihanouk förde, efter att Kambodja 1953 hade blivit självständigt från kolonialmakten Frankrike, en förtryckande om än nyckfull politik. Än idag kan hans ståtliga palats beundras i Phnom Penh. Det var landsbygdsbefolkningens bönder som betalade dem plus allt annat och varje opposition slogs brutalt ner. Kommunisterna såsom Pol Pot var tvingade att i årtal leva i djungeln under hårda umbäranden. 1968 övergick de röda khmererna till väpnad strid mot Sihanouks envælde. Sihanouk själv råkade avsättas 1970 vid en statskupp av general Lon Nol, som därefter kallade landet khmerrepubliken. Lon Nol var en regelrätt fascistisk diktator och en av USA:s förtrogna. Mellan åren 1969 och 1974 genomförde amerikanerna ett

bombardemang av Kambodja i ett försök att förrinta den sydvietnamesiska gerillan FNL:s försörjningsvägar genom Kambodja. Under denna tid fälldes det över landet en och en halv gång så många bomber som det fälldes över Tyskland och Japan tillsammans under hela det andra världskriget. Den sammanlagda sprängverkan motsvarade 183 atombomber av Hiroshimastorlek. 25 procent av den odlade jorden förstördes och på den resterande bedrev Lon Nols militärband oupphörliga plundringar. Av de 7 miljonerna kambodjanerna flydde över 2 miljoner och 800 000 dog. Chocken över vad som hände skakade människors sinnen djupt och det resulterade i ett förhårdnat motstånd. Det var under denna tid som de röda khmerernas stöd ökade lavinartat och hatet mot fienden nådde kokpunkten. När de röda khmererna gjorde sitt segerintåg i Phnom Penh fanns det många kambodjaner, som tidigare hade flytt, som kom tillbaka. Liksom många utlänning som kom för att hjälpa landets återuppbyggnad.

Men allt för ofta hände det att de utländska hjälparbetarna fördes från flygfältet direkt till tortyrkamrarna. Det fanns ju en möjlighet att de var besmittade med felaktiga politiska uppfattningar. Fast, även om det snabbt stod klart att de röda khmererna bedrev ett skräckvälde som inte stod sin föregångare efter, fick de militärt och diplomatiskt stöd från USA och Kina. Detta brödraskap var riktat mot Sovjetunionen och därmed även mot Sovjetunionens förbundne Vietnam. USA:s och Kinas stöd åt de blodbesudlade röda khmererna tog således slut först i och med Sovjetunionens upplösning och det kalla krigets slut 1990. De röda khmererna försvann som en politisk kraft. 1997 avsattes Pol Pot som ledare och han dog ett år senare. Av khmerledarna är det hitintills endast kommendanten Kaing Guek Eav – känd som Duch – för det ökända fångslägrat Tuol Sleng som har dömts. I de av västmakterna nu organiserade rättegångarna i Phnom Penh yrkades i november 2009 ett 40-årigt fängelsestraff för honom.¹ Men den tidigare USA-presidenten Richard Nixons och hans handgångne man – den senare utrikesministern – Henry Kissingers ansvar, som var de som beordrade det 5 år utdragna bombandet av Kambodja, har det aldrig knystats om.

Finns det lärdomar för socialisterna att dra?

Den måltid som serverades det kambodjanska folket tillrättades under ett i historien aldrig tidigare skådat bombardemang och under en förföljelse som alltid innebar en säker död. Och måltiden var tillspetsad med; skuld känslorna i den buddistiska religionen, fattigmanschauvinismen och den rena okunnigheten, som i sin stalinistiska tappning förhärlijades som fattigbönders rättmätiga krav. Det blev dessa ideal, långt från en faktisk verklighet, som ledde till att de röda khmererna i det allmännas namn var beredda att offra varje form av medmännisklighet. Resultatet blev en katastrof för landet, folket och revolutionen. De monstruösa missdåden som USA och diktatorn Lon Nol hade bedrivit kan förklara vad som följde i spåren, men dessa brott mot mänskligheten kan aldrig rättfärdiggöra den politik som de röda khmererna bedrev.

Kambodja var utsatt för stormaktspolitik, där USA:s inringningspolitik gentemot Sovjetunionen sammanföll med Kinas strävan efter ett ökat regionalt inflytande. Detta, tillsammans med befrielsekriget i Syd-Vietnam och folkuppresningen i Kambodja mot ett förödande krig, blev scenariot. Att dra lärdomar av det skedda är långt ifrån enkelt. Men ett bör återupprepas. Det är det recept som kommunisten Rosa Luxemburg föreskrev 1918, efter det första världskrigets konvulsioner. ”Utan allmänna val, ohämmad press- och församlingsfrihet, fri meningsskamp, utdör livet i varje offentlig institution, blir ett skenliv där byråkratin ensam förblir det

¹ Se Willy Van Damme. [Kambodjas Röda khmerer inför skranket](#), och där anförd litteratur.

aktiva elementet”. I Kambodja ledde avskaffandet av friheterna till ett byråkratiskt experiment som i sin förlängning hotade människan som sådan. Vi har de otvetydiga bevisen – återigen – att demokrati, fritt meningsutbyte och medmänsklighet är både oåterkalleliga och ovillkorliga förutsättningar för ett socialistiskt samhälle.

Grenzeloos (Amsterdam) nr 106, april/maj 2010.

Översättning & noter Per-Erik Wentus.

Lästips (om Kampuchea):

[Motsättningar i Kampucheas kommunistiska rörelse](#), av Ben Kiernan.

[Maoistisk kritik av Pol Pots Kampuchea](#).